

भारत-अमेरिकयोः मध्ये
नव-दिल्ल्यां प्रचलति
द्वितीयं वार्षिकं उदीयमानं
प्रौद्योगिकी सम्बद्धं उपवेशनम्

हिमसंस्कृतवार्ताः। भारत-अमेरिकयोः मध्ये द्वितीयं वार्षिक उदीयमान प्रौद्योगिकी सम्बद्धं उपवेशनं नव-दिल्ल्यां प्रचलति। अस्मिन् उपवेशने राष्ट्रिय सुरक्षा परामर्शदः अजित डोभालः विदेश मन्त्री डॉक्टर सुब्रमण्यम जयशङ्करः अमरीकायाः राष्ट्रिय-सुरक्षा-परामर्शदः जेक सुलिवन इत्येते उपस्थिताः सन्ति। उभयोः पक्षयोः मिथः व्यापक-द्विपक्षीय-क्षेत्रीय-वैश्विक प्रकरणेषु विशेष-चर्चा विधीयते।

सिक्किमे तोयप्लावः -
पर्यटकान् निष्कासितुं
साहाय्य-कार्यम् पुनः आरब्धम्

हिमसंस्कृतवार्ताः। जलप्लाव-प्रभावितस्य सिक्किमस्य मङ्गल-जनपदस्य चुङ्गथाङ्ग क्षेत्रे अवरुद्धान् पर्यटकान् निष्कासितुं साहाय्य-कार्यम् अद्य पुनः आरब्धम्। मङ्गल-जनपदाधिकारी हेमकुमार-छेत्री आकाशवाण्याः वार्ताः प्रभागम् अवोचत् यत् अरुद्धान् पर्यटकान् प्रभावित क्षेत्रेभ्यः निष्कास्य राजधान्यां गङ्गटोक नगर्यां प्रापणम् आरब्धम्। प्रतिकूलेन ऋतुचक्रकारेण पर्यटकाः वायवीयमार्गेण प्रत्यानेतुं न शक्यन्ते, मङ्गल-जनपदस्य लाचुङ्ग-चुङ्गथाङ्ग-क्षेत्रयोः अवरुद्धान् द्विसहस्र-पर्यटकान् निष्कासितुं दिनद्वयात् प्रयासाः विधीयन्ते। अत्रान्तरे राज्ये अनवरत-वृष्ट्या भू-स्खलनेन च इदानीं यावत् नव जनाः मृताः प्रबल-वृष्ट्या राज्यस्य प्रमुख-मार्गाः क्षतिग्रस्ताः सन्ति, सीमा सड़क-संगठन-इत्येतेषु प्रभावित-क्षेत्रेषु पथ-सम्पर्क साधितुं प्रयासान् विदधाति।

देशस्य पृथक् पृथक्
भागेषु परम्परा पूर्वकं
परिपालितः ईद पर्वः

हिमसंस्कृतवार्ताः। ईद उल अजहा पर्व देशस्य पृथक् पृथक् भागेषु परम्परा पूर्वकं परिपाल्यते, श्रद्धालवः प्रातः कालादेव नमाज प्रार्थनायै ईदगाहेषु मस्जिदेषु च समागच्छन्ति, राजधान्यां नवदिल्ल्यां प्रमुखोत्सवः जामा मस्जिद, फतेहपुरी मस्जिद, शाही ईदगाह इत्येतेषु स्थलेषु समायोजितम्

दुर्घटनाः पश्चिम बङ्गाले दुरापादितायां
रेल-दुर्घटनायां १५ जनाः मृत्युमुपगताः
प्रधानमन्त्री राष्ट्रिय-साहाय्य-कोषात् प्रत्येकं
मृतकस्य परिजनेभ्यः दश-लक्ष-रूप्यकाणि प्रदास्यन्ते

हिमसंस्कृतवार्ताः। पश्चिम-बङ्गाले दुरापादितायां रेल-दुर्घटनायां रेलविभागस्य अधिकारित्रयं समेत्य अष्टौ जनाः मृत्युमुपगताः। रेलवे बोर्ड इत्यस्य अध्यक्ष जया वर्मा राजधान्यां नवदिल्ल्यां वार्ताहर-सम्मेलने उक्तवती यत् साहाय्योद्धार-कार्यं सम्पन्नम्। अस्यां दुर्घटनायाम् आहत्य पञ्चाशत् जनाः मृत्युमुपगताः। प्रधानमन्त्रिणा नरेन्द्रमोदिना रेल-दुर्घटनायां गभीरं दुःखं प्रकटितम्। सामाजिक-सञ्चार-पटले प्रधानमन्त्री अलिखत् यत् पश्चिम बङ्गाले दुरापादिता रेल-दुर्घटना दुखावहा विद्यते। अमुना मृतकाणां परिजनान् प्रति संवेदना व्यक्तीकृता। प्रधानमन्त्रिणा व्रणितानां शीघ्र स्वस्थ-

लाभस्य कामना कृता। श्रीमोदिना रेल विभागस्य अधिकारिभिः सह संवादं विधाय स्थितिः परिज्ञाता। रेलमन्त्री अश्विनी वैष्णवः अवोचत् यत् प्रधानमन्त्री राष्ट्रिय-साहाय्य-कोषात् प्रत्येकं मृतकस्य परिजनेभ्यः दश-लक्ष-रूप्यकाणाम् प्रत्येकं गभीरतया व्रणितेभ्यः सार्ध-द्वि-लक्ष-रूप्यकाणाम् अथ च प्रत्येकं सामान्यतया व्रणितेभ्यः च पञ्चाशत् सहस्ररूप्यकाणि प्रदास्यन्ते। अत्रान्तरे राष्ट्रपतिः द्रौपदी मुर्मुः रेलदुर्घटनायां दुःखं प्रकटितवती। एकस्मिन् सामाजिक सञ्चार-पटले तया लिखितं यत् रेलदुर्घटनायां जनहानिः कष्टप्रदा विद्यते।

केन्द्रीयगृहमन्त्री अमितशाहः
मणिपुरसुरक्षास्थितिं समीक्षितुं
उच्चस्तरीयोपवेशनस्य
अध्यक्षताम् अकरोत्

हिमसंस्कृतवार्ताः। केन्द्रीयगृहमन्त्री अमितशाहः नवदिल्ल्यां मणिपुरसुरक्षास्थितिं समीक्षितुं उच्चस्तरीयोपवेशनस्य अध्यक्षताम् अकरोत्। केन्द्रीय गृहसचिवः अजयभल्लाः आसूचनाभिकरणप्रमुखः तपनडेका थलसेनाध्यक्षः जनरल मनोजपाण्डेः मणिपुरस्य आरक्षि-महानिदेशकः राजीव सिंहः अन्ये च वरिष्ठाधिकारिणः उपवेशनेऽस्मिन् सम्मिलिताः अभवन्। ह्यः केन्द्रीय गृहमन्त्रिणा अमितशाहेन जम्मू-कश्मीरस्य सुरक्षास्थितिं अथ च अमरनाथयात्रायाः सज्जतां समीक्षितुं एकमुच्चस्तरीयोपवेशनं विहितम्।

प्रदर्शितानि। प्रातः अनलॉकिंग-द फोर्स-चैनलिंग डॉक्यूमेंट्री फिल्म्स टू ड्राइव सोशल-चेंज इत्यनेन शीर्षकण एका विशेषज्ञैः युता चर्चा आयोजिता। एतस्मिन् सत्रे भारतीयनिदेशकः डॉ. तालकाडु श्रीनिवासैया नागभरणः अपि च राष्ट्रिय चलचित्र-विकास-निगमस्य महाप्रबन्धकः डी. रामकृष्णः च भागं स्वीकृतवन्तौ। पड्-दिवसीय महोत्सवस्य अस्य समापनं एकविंशतिः दिनाङ्के भविष्यति।

पश्चिम बंगालराज्यस्य रेल-
दुर्घटनायाः अनन्तरं
रेलयानपरिचालनं-बाधितं

हिमसंस्कृतवार्ताः। पश्चिम बंगालराज्यस्य रंगपानी-रेलवे-सन्धि-स्थानकं समीपं रेल-दुर्घटनायाः अनन्तरं बारसोई-न्यू-जलपाईगुडी-रेलखण्डे रेल-सेवापि प्रभाविता जाता। कटिहारस्य मण्डल रेल प्रबन्धकः सुरेन्द्रकुमारः अकथयत् यत् दुर्घटनेयं अनुभागस्य अधोगतपट्टिकायां उत्पन्ना। दुर्घटनाम् अभिलक्ष्य वन्देभारत एक्सप्रेस-डिब्रूगढ़-नई दिल्ली राजधानी एक्सप्रेस-रेलयानानि समेत्य नवरेलयानानां मार्गाः परिवर्तिताः। जनानां साहाय्यार्थं पृथक् पृथक् क्षेत्रेषु साहाय्य-पटलानि स्थापितानि। कञ्चनजङ्गा रेलयान-सम्बद्धः दूरभाष-क्रमाङ्कः वर्तते 033- 23508794, 033-23833326 इति।

मुम्बई-चलचित्र-समारोहः -
अष्टादशतमः मुम्बई-अन्ताराष्ट्रिय
चलचित्र महोत्सवः समारब्धः

हिमसंस्कृतवार्ताः। वृत्तचित्र-लघुकथा-चित्रसञ्जीवन-चलचित्रेभ्यः अष्टादशतमः मुम्बई-अन्ताराष्ट्रिय चलचित्र महोत्सवः समारब्धः। अद्य तृतीये दिवसे माईफादर-वी शुड ऑलबी-फ्यूचरिस्ट लाइफ-इन-लूम पुकार-शान्ति-इनसाइड आउट टू-इत्यादिनि चलचित्राणि

सुभाषितम्

दृष्टिपूतं न्यसेत् पादं
वस्त्रपूतं जलं पिबेत्।
सत्यपूतां वदेद्वाचं
मनः पूतं समाचरेत्।।

भावार्थ- चलते समय आगे देखकर पैर रखना चाहिए, हमेशा वस्त्र से छानकर जल पीना चाहिए, सबके साथ सत्य वाणी बोलनी चाहिए और जो कुछ भी व्यवहार करें, वह सब मन की पवित्रता से आचरण करें।
हिमसंस्कृतवार्ताः, अमितशर्मा

सामान्यज्ञानम्

प्र. हिमाचलस्य वर्तमानराज्यपालः अस्ति ?
उत्तरम्- श्रीशिवप्रतापशुक्ला
प्र. हिडिम्बामन्दिरं कुत्र अस्ति ?
उत्तरम्- हिमाचलस्य मनाल्याम्
प्र. योगसूत्रस्य रचयिता कः ?
उत्तरम्- महर्षिः पतञ्जलिः
प्र. भारतस्य राष्ट्रीयक्रीडा का अस्ति ?
उत्तरम्- हॉकीक्रीडा
प्र. अस्माकं राष्ट्रीयगानस्य लेखकः कः ?
उत्तरम्- रविन्द्रनाथटैगोरः

शिवानी शर्मा, हिमसंस्कृतवार्ताः

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे
व्याकरणात्मक-अशुद्धिनां कृते
सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च
उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः
हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवं कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः- १७७१११

जम्मू-कश्मीरे
आतङ्क्याक्रमणम्
एकः आतङ्की मारितः

हिमसंस्कृतवार्ताः। जम्मू-कश्मीरस्य बान्दीपुरा जनपदस्य अरगाम-क्षेत्रे सुरक्षाबलैः सह सङ्घर्षे एकः आतङ्की मारितः। आरक्ष्याधिकारिणाम् अनुसारम् अस्मिन् क्षेत्रे आतङ्कवादिनां निगूढनस्य सूचनाधारेण सेनया केन्द्रीय-रक्षितारक्षिबलेन जम्मू-कश्मीर आरक्षिबलेन च अरगाम-इत्यत्र संयुक्ताभियानं प्रचालितम्। सुरक्षा-बलानां संयुक्त-दलं यदा सन्दिग्ध-स्थलम् उपगतं तदैव निगूढातङ्कवादिभिः अनारतं गोलिका प्रहारम् आरब्धम्। सुरक्षा-बलानां प्रत्युत्तरे एकः आतङ्कवादी मारितः। अन्तिम वार्ताः लेखन-समयं यावत् अयं सङ्घर्षः प्रवर्तितः अस्ति।

हिमाचलपर्यटनम् : राज्यस्य पर्यटनस्थलेषु उत्तमयातनव्यवस्थापनार्थं ड्रोन सर्वेक्षणम्

हिमसंस्कृतवार्ता: - कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।

राज्ये उत्तमयातायातव्यवस्थां निर्मातुं हिमाचलप्रदेशस्य पर्यटनस्थलानां सर्वेक्षणं ड्रोन-यानेन क्रियते । यातायात-पर्यटन-रेल-विभागेन राज्यस्य मनाली-शिमला-नगरयोः ड्रोन-आधारित-यातायात-सम्मर्द-व्याप्ति-प्रतिवेदनं निर्मितम् अस्ति । हिमाचलप्रदेशस्य पुलिसमहानिदेशकः डॉ. अतुलवर्मा इत्यनेन यातायात-पर्यटन-रेलवे-विभागाय निर्देशः दत्तः यत् अस्मिन् ग्रीष्मर्तौ उत्तरभारते अत्यन्तं तापस्य कारणात् शिमला, मनाली, धर्मशाला इत्यादिषु अन्येषु पर्यटनस्थलेषु बहवः जनाः गताः। अस्मिन् वर्षे जूनमासे एतावता बहिः राज्येभ्यः हिमाचलप्रदेशे

त्रिलक्षाधिकानि पर्यटनवाहनानि आगतानि, येषां कारणात् यातायातनियन्त्रणस्य समस्या उत्पद्यते। यातायातं, पर्यटनं तथा रेल-विभागस्य अतिरिक्तपुलिसाधीक्षकः (एएसपी) नरवीरराठौरः इत्यनेन उक्तं यत् पुलिसमहानिदेशकस्य हिमाचलप्रदेशस्य अतुलवर्मा इत्यस्य निर्देशानुसारं विभागः ड्रोनद्वारा शिमलानगरे मनाल्यां च यातायातव्यवस्थां सुदृढं कर्तुं प्रबलप्रयत्नान् कुर्वन्ति।

अत्र ड्रोन परिनियोजनम्

एएसपी नरवीरराठौरः इत्यनेन उक्तं यत् सिरमौर-बिलासपुर-मण्डलेभ्यः शिमला-नगरे परिसरे च द्वौ ड्रोन-संयंत्रौ नियोजितौ स्तः। ग्रीष्मकालीनपर्वस्य कृते शिमलामण्डलस्य ड्रोन-यन्त्रानि पूर्वमेव प्रचलन्ति । मनालीनगरे अपि दलेन ड्रोन-व्याप्तिः कृता, यत्र प्रातःकाले ९:३० तः ११ वादनपर्यन्तं, सायं ४ वादनतः सायं ६:३० पर्यन्तं च सायं कार्यक्षेत्रव्याप्तिः क्रियते। ड्रोनयन्त्रेण तारादेवीक्षेत्रं, एशिया द डउन, विकट्रीकन्दरा, छोटा शिमला, लक्करबाजारक्षेत्रं, कुफरी तथा छराबड़ाक्षेत्रं, ढली-उपमार्गक्षेत्रं च आच्छादितम् अस्ति। तारादेवी-कुफरी-क्षेत्रयोः यातायातस्य एकनिमेषपर्यन्तं स्थगनम् स्थापितम् । अस्मिन् विरामकाले यातायातस्य प्रवाहः सुचारुरूपेण प्रचलति स्म, तारादेवी इत्यत्र यातायातस्य प्रवाहः सुचारुतया भवति स्म ।

HPCM : दिव्याङ्गजनानाम् कृते कण्डघाटे 'उत्कृष्टताकेन्द्रम्'

हिमसंस्कृतवार्ता: - शिमला। मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः उक्तवान् यत् राज्यसर्वकारः सोलनमण्डलस्य कण्डघाटे दिव्याङ्गानाम् उत्कृष्टताकेन्द्रस्य स्थापनां कर्तुं गच्छति। अत्याधुनिकसुविधाभिः सुसज्जितं केन्द्रं २७ वर्षपर्यन्तं विशेषरूपेण सक्षमबालानां कृते आवासीयसुविधाः, क्रीडाङ्गणानि, गुणवत्तापूर्णशिक्षासहितं च व्यापकसुविधाः प्रदास्यति। राज्यसर्वकारः दिव्याङ्गजनानाम् कल्याणाय परियोजनायाः समयबद्धसमाप्त्यर्थं प्रतिबद्धः अस्ति।

मुख्यमन्त्री उक्तवान् यत् राज्यसर्वकारः एतां परियोजनां वर्षद्वयेन अन्तः सम्पन्नं कर्तुं निश्चितः अस्ति, तदर्थं पर्याप्तं बजटस्य प्रावधानं भविष्यति। सोलनस्य कण्डघाटक्षेत्रस्य टिक्करीग्रामे ४५ बीघा सर्वकारीयभूमिः चिह्निता अस्ति तथा च अस्याः परियोजनायाः स्थापनायै सामाजिकन्यायसशक्तिकरणविभागाय भूमिस्वामित्वं दत्तम् अस्ति। सः अवदत् यत् लोकनिर्माणविभागाय समोच्चमानचित्रणं कृत्वा विस्तृतपरियोजनाप्रतिवेदनं (डीपीआर) निर्मातुं निर्देशः दत्तः, येन डीपीआरनिर्माणानन्तरं निविदाप्रक्रिया आरभ्यते। मुख्यमन्त्री सुक्खुः उक्तवान् यत् अस्य केन्द्रस्य माध्यमेन ३०० दिव्याङ्गाः छात्राः लाभान्विताः भविष्यन्ति।

अस्याः परियोजनायाः सञ्जीकरणाय विभागेन प्रारम्भिकं कार्यं आरब्धम् अस्ति। अस्य कृते विभागेन विभिन्नानां राष्ट्रियसंस्थानां अध्ययनं कृत्वा दृष्टि-श्रवण-अशक्त-छात्राणां कृते पाठ्यक्रमाः चिह्निताः सन्ति । सः अवदत् यत् अस्य केन्द्रस्य रूपरेखां सञ्जीकर्तुं दृष्टि-श्रवण-बाधित-विशेषज्ञानाम्, समग्र-क्षेत्रीय-केन्द्रस्य सुन्दरनगरस्य प्रतिनिधिनां च समितिः गठिता अस्ति। परियोजनायाः अधिकं परिष्कारार्थं चेन्नैनगरस्य 'दिव्याङ्गजनानाम् सशक्तिकरणसंस्थायाः' भ्रमणस्य योजना अस्ति । सः अवदत् यत् अस्याः भ्रमणस्य उद्देश्यं संस्थायाः उत्तमप्रतिरूपस्य अध्ययनं भवति येन कण्डघाटकेन्द्रे उत्तमसुविधाः समाविष्टाः भवेयुः।

काङ्ग्रेसेन द्वौ प्रत्याशिनौ घोषितौ

हिमसंस्कृतवार्ता: - शिमला ।

हिमाचलप्रदेशस्य हमीरपुरं, नालागढम्, देहरा इत्यादिषु विधानसभासत्रयेषु उपनिर्वाचनं भवितुं गच्छति। एतेषु त्रिषु आसनेषु भवितुं शक्नुवन्तः उपनिर्वाचनार्थं काङ्ग्रेसेन नालागढ-हमीरपुर-आसनयोः प्रत्याशिनौः अन्तिमरूपेण निर्धारितौ स्तः। काङ्ग्रेसेन हमीरपुरतः डॉ. पुष्पेन्द्र वर्मा, नालागढतः हरदीपसिंह बावा च नामाङ्कितौ। परन्तु काङ्ग्रेस-पक्षः अद्यापि देहरा-आसनस्य प्रत्याशीं अन्तिमरूपेण निर्धारयितुं न शक्तवान् । अवधेयं वर्तते यत् हिमाचले एतेषु त्रिषु विधानसभासनेषु मतदानं जुलै-मासस्य १० दिनाङ्के भविष्यति, परिणामाः च जुलै-मासस्य १३ दिनाङ्के आगमिष्यन्ति । एतानि त्रीणि अपि आसनानि निर्दलीयप्रत्याशिनानां त्यागपत्रानन्तरं रिक्तानि अभवन् ।

PM Modi : प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी वाराणस्यां प्रधानमन्त्री-किसान-सम्मान-निधि-योजनान्तर्गतं विंशति-सहस्र-कोटि-रुप्यकाणां सप्तदशतमं देयराशिं प्रसारयिष्यति

हिमसंस्कृतवार्ता:। प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी मङ्गलवासरे उत्तरप्रदेशस्य वाराणसीनगर्यां प्रधानमन्त्री-किसान-सम्मान-निधि-योजनान्तर्गतं विंशति-सहस्र-कोटि-रुप्यकाणां सप्तदशतमं

देयराशिं प्रसारयिष्यति। देयराशेः धनं प्रत्यक्षतया पविशति-लक्षाधिक-नव-कोटिः लाभार्थि-कृषकाणां वित्तकोषेषु सम्प्रेषयिष्यते। एतस्मिन् कार्यक्रमावधौ श्रीमोदी स्वयं-साहाय्य-समूहानां त्रिंशत्सहस्राधिकाभ्यः महिलाभ्यः कृषि-सखी-इत्यस्यान्तर्गतं प्रमाणपत्राप्यपि वितरिष्यति। तदनु प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी अस्य मासस्य अष्टादश नवदश च दिनांकी उत्तरप्रदेश-बिहारयोः भ्रमणं करिष्यति। श्वः सायं श्रीमोदी दशाश्वमेध-घट्टे गङ्गा-आरातिक्यां समुपस्थितो भविष्यति तदनन्तरं काशी-विश्वनाथ-देवालये पूजां दर्शनञ्च करिष्यति। नवदशदिनांके च प्रातः प्रधानमन्त्री नालन्दायाः भग्नावशेषाणाम् अवलोकनार्थं तत्र गमिष्यति। एतदनन्तरं असौ बिहारस्य राजगीर-स्थले नालन्दा-विश्वविद्यालयपरिसरस्यापि उद्घाटनं विधास्यति। अत्रावसरे जनसभां एकामपि सम्बोधयिष्यति

एनडीआरएफ इत्यनेन हिमाचलप्रदेशस्य अष्टमं उच्चतमं शिखरं मणिरङ्गपर्वतं विजितम्

हिमसंस्कृतवार्ता: - कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।

राष्ट्रीय-आपदा-प्रबन्धनदलेन अर्थात् एनडीआरएफ-दलेन हिमाचलप्रदेशस्य अष्टमं उच्चतमं शिखरं मणिरङ्गपर्वतं विजितम् अस्ति । अभियानस्य कृते दलं द्वयोः भागयोः विभक्तम् आसीत् । प्रथमदलस्य एकादश पर्वतारोहिणः द्वितीयदलस्य पञ्च पर्वतारोहिणः च मणिरङ्गपर्वतस्य कठिनशिखरं प्राप्तुं सफलाः अभवन् । एनडीआरएफ-दलेन उक्तं यत् अन्येषु कठिनशिखरेषु अपि एतादृशानि कार्याणि भविष्यन्ति। दलस्य नेतृत्वं उपसमादेशकः (डिप्टी कमाण्डन्ट) नीतेश शर्मा इत्यनेन कृतम् । दलस्य मार्गदर्शनं महानिरीक्षकः गंभीरसिंहः चौहानः तथा समादेशकः (कमाण्डन्ट) बलजिन्दरसिंहः अकरोत्।

निर्जला एकादशी भीमसेनी एकादशी अस्ति, भीमस्य अनेन व्रतेन सह विशेषः सम्बन्धः अस्ति, महर्षिवेदव्यासेन अस्य महत्त्वम् उपवर्णितमस्ति

हिमसंस्कृतवार्ता बडूखर कांगड़ा चंद्र शर्मा शास्त्री राजकीयवरिष्ठमाध्यमिक पाठशाला बहादपुर शिक्षा खंड इंदौरा

मान्यतानुसारं ज्येष्ठमासस्य शुक्लपक्षस्य निर्जला अथवा भीमसेनी एकादशी सर्वासु एकादशीषु उत्तमं अक्षयं च परिणामं ददाति। अस्मिन् उपवासे जलपानं निषिद्धम् अतः निर्जला एकादशी इति कथ्यते। निर्जला एकादशी १८ जून दिनाङ्के अस्ति। २४ एकादशीषु अस्य एकादश्याः विशेषं महत्त्वम् अस्ति। अस्मिन् तप्ततापस्य मध्ये पतितस्य उपवासस्य समये भक्ताः जलं विना विष्णुं पूजयन्ति। परन्तु, किं भवन्तः जानन्ति, निर्जला एकादशी भीमसेनी एकादशी इति उच्यते? अस्य पृष्ठतः एकः रोचकः विश्वासः अस्ति। महर्षि वेदव्यासः एव अस्य एकादश्याः महत्त्वं व्याख्यातम् अस्ति। बडूखरस्य अम्बिका ज्योतिषकार्यालयस्य पंडितराजेन्द्रशर्माशास्त्री कथयति यत् आख्यायिकानुसारं भीमसेनः पाण्डवेषु अधिकशक्तिशाली आसीत्। सः स्वादिष्टभोजनेषु अतीव प्रीतिमान् आसीत्। सः क्षुधां सहितुं न शक्नोति स्म, अतः सः

कदापि एकादशी उपवासं कर्तुं न शक्तवान्

तस्मिन् एव काले भीमं विहाय पाण्डवेषु सर्वे भ्रातरः द्रौपदी च सच्चिदानन्देन वर्षस्य २४ एकादशीनां उपवासं कुर्वन्ति स्म। एकदा भीमः दुर्बलतायाः कारणात् चिन्तितः अभवत्। सः एकादशीव्रतं कर्तुं न समर्थः इति अनुभवति स्म, यस्मात् कारणात् श्री हरिः अपमानितः भवति स्म। तस्य समाधानार्थं भीमः महर्षिव्यासमुपागमत्। महर्षिः भीमं एकादशोपवासं कर्तुं प्रार्थितवान्। ज्येष्ठमासे पतन्तं निर्जला एकादशीव्रतं कृत्वा सर्वेषां २४

एकादशीव्रतानां शुभफलं प्राप्नोति इति च कथ्यते। अस्य कारणात् निर्जला एकादशी व्रतस्य भीमसेनी एकादशी व्रतस्य नाम्ना प्रसिद्धः अस्ति। अस्मिन् दिने उपवासः भविष्यति

विश्वासानुसारं ज्येष्ठमासस्य शुक्लपक्षस्य निर्जला अथवा भीमसेनी एकादशी सर्वेषु एकादशीषु उत्तमं अक्षयं च परिणामं ददाति। अस्मिन् उपवासे जलपानं निषिद्धम् अतः निर्जला एकादशी इति कथ्यते। ज्येष्ठमासस्य शुक्लपक्षस्य एकादशीतिथिः १७ जून दिनाङ्के प्रातः ४:४३ वादने आरभ्यते। १८ जून दिनाङ्के प्रातः ०६:२४ वादने समाप्तं भविष्यति। उदयतिथिनुसारम् निर्जला एकादशी उपवासः २०२४ तमस्य वर्षस्य जूनमासस्य १८ दिनाङ्के भविष्यति। अयं पारणः १९ जून दिनाङ्के भविष्यति।

निर्जला एकादशीदिने एतानि उपायानि कुर्वन्तु

निर्जला एकादशीदिने श्रीहरिः तुलसीं पूजयेत् इति ज्योतिषी अवदत्। अस्मिन् उपवासे एकादशी सूर्योदयात् द्वादशीतिथ्यस्य

सूर्योदयपर्यन्तं निर्जलं भूत्वा उपवासस्य नियमः अस्ति। एकादशी दिन गीता पाठ, विष्णु सहस्रनाम पाठ तथा 'ॐ नमो भगवते वासुदेवाय' जप करें। रात्रौ जागरणनृत्यं भजनं कीर्तनं च नारायणप्रीतये।

निश्चितरूपेण एतत् कार्यं कुर्वन्तु

एकादशीव्रतसमाप्त्यर्थं भगवतः विष्णुस्य सम्मुखे घृतस्य निरन्तरदीपं प्रज्वाल्य दीपदानं कुर्वन्तु। भगवान् विष्णुप्रीत्यर्थं सायंकाले गृहमन्दिराणां पीपलवृक्षाणां तुलसीवनस्पतयः च समीपे आकाशस्य अधः दीपाः प्रज्वलितव्याः तथा च गंगा इत्यादिषु पवित्रनदीषु दीपदानं करणीयम्।

संचालक अंबिका ज्योतिष कार्यालय बडूखर पंडित राजेंद्र शर्मा शास्त्री

द्विदिवसीयः आम्रमहोत्सवः संपन्नः। तृतीयवर्षे आयोजनं क्रियते आमचित्रकला तथा आम्रभक्षणप्रतियोगितायाः आयोजनं अभवत्

हिमसंस्कृतवार्ता: - राघवनाथझा १८ जून। मधुबनी: जनपदस्य सरिसब-पाही नगरे द्विदिवसीय मिथिला आम्र महोत्सवस्य आयोजनं १६ जून १७ जून च अयाची नगर युवा संगठनम् ईसमाद फाउंडेशन च इत्येतयोः द्वारा कृतम्। अस्मिन् द्विदिवसीये आयोजने १६५ अधिकानाम् आम्रप्रकाराणां प्रदर्शनी स्थापिता आसीत्। अस्मिन् महोत्सवे आम्रप्रकाराणां विषये चर्चया सह आम्रोत्पादकाय उत्तमा विपणिः उपलब्धा करणीया इति विषये विमर्शः अपि क्रियते। महोत्सवे विद्यालये पठन्तः छात्राः आम्रप्रकाराणां परिचयं प्राप्नुवन्ति। आम्रचित्रकला प्रतियोगितायां भागं कृतवन्तः छात्राणां मध्ये पुरस्कारवितरणं अपि अभवत्। छात्राणां मध्ये आम्रभक्षणप्रतियोगिता अपि आयोजिताभवत्। आयोजकः मदन कुमार झा इति उक्तवान् यत् विद्यालये पठन्तः छात्राणां आम्रचित्रकला प्रतियोगिता अपि

आम्रप्रकाराणां विषये ज्ञानं दातुं, वृक्षारोपणं करणीयं, पर्यावरणस्य प्रति जागरूकता करणीया च उद्देशः अस्ति। तदनुसारेण छात्राणां मध्ये आम्रचित्रकला प्रतियोगिता अपि आयोजिता तेषां विजेतृछात्राणां मध्ये पुरस्कारवितरणं च अभवत्। यथार्थकृषकः मुरारी झा इति उक्तवान् यत् आम्रमहोत्सवे आम्रोत्पादकाय उत्तमा विपणिः कथं मिलेत् इति विषये चर्चायाः अपि उद्देशः अस्ति। विक्की मंडल उक्तवान् यत् छात्राणां आम्रसंबंधं दातुं सर्वप्रकारेण आम्रस्य परिचयं करणीयं च उद्देशः अस्ति। महोत्सवस्य प्रथमदिवसे बालकवर्गाय व्यस्कवर्गाय च आम्रभक्षणप्रतियोगिता अपि आयोजिता। यत्र २ निमेषेभ्यः अधिकं आम्रखादकः बालकः व्यस्कः च पुरस्कारं प्राप्तवन्तौ। तेन सह आम्रचित्रकला प्रतियोगिता अपि

अभवत्। झंझारपुर प्रखंडे लालगंजनिवासी अनुज कुमार झा इति २ निमेषेभ्यः १२ आम्रानि खादितवान्। बालकवर्गे विजेतुः नितेशमंडलः इति ६ आम्राणि खादितवान्। आम्र महोत्सवाय आम्राणि उपलब्धं करणतः कृषकाः आम्रप्रेमिणः च प्रतिभागितायाः कृते प्रमाणपत्रं प्राप्तवन्तः। २०२२ वर्षे प्रथमवारं आयोजितं आम्रोत्सवः निरन्तरं तृतीयवर्षे २०२४ तमे वर्षे आयोज्यते यत्, स्थानीयजनाः छात्राः च अतीव हृष्टाः उत्साहिताः च दृष्टवन्तः। मंचसंलापः विक्की मंडल द्वारा कृतः। धन्यवादः विकाश साहू इत्यनेन कृतः। आमोत्सवे सखी बहिनपा नाम्नः छाया झा, विभा झा, शंकर झा, अमल झा, आशीष कुमार, मिथिलेश झा, उदय नाथ मिश्रा, रमेश ठाकुर, हर्ष नाथ झा, हरखू झा, अजू झा इत्यादयः भागं कृतवन्तः।

धारावाहिकं गीतामृतम् - ६५ (द्वादशोऽध्यायः प्रारभ्यते)

अर्जुनः - भगवन् ! त्वया पूर्वमुक्तं यत् केचन भक्ताः तव सगुणसाकाररूपम् उपासते, एवं केचन तव निर्गुणनिराकाररूपम् उपासते इति। परन्तु एतेषां कीदृशाः भक्ताः श्रेष्ठाः प्रभो ? श्रीकृष्णः - अर्जुन ! ये भक्ताः मयि एव आसक्ताः सन्तः, परमश्रद्धया युक्ताः ते निरन्तरं माम् उपासते, तान् भक्तान् हि अहं सर्वश्रेष्ठान् मन्ये। अर्जुनः - परन्तु ये तव निर्गुणनिराकाररूपम्, अर्थात् अव्यक्तरूपम् उपासते, तेषां विषये तव कः विचारः प्रभो ? श्रीकृष्णः - तेषां विषये अपि मम विचारः सुष्ठेव अस्ति पार्थ ! ये सर्वत्र सम्बुद्धियुक्ताः, सम्पूर्णप्राणिनां हिते रताः, इन्द्रियसमुदायं संयम्य, सर्वत्र परिपूर्णम्, अचिन्त्यं, कूटस्थम्, अचलम्, अनिर्देश्यं, ध्रुवम्, अक्षरम्, अव्यक्तं च मदीयं स्वरूपम् उपासते, ते अपि मामेव प्राप्नुवन्ति। अर्जुनः - भगवन् ! तर्हि तव भक्तिं कुर्वाणाः जनाः कथं श्रेष्ठाः जाताः ? श्रीकृष्णः - ये भक्ताः अव्यक्त-परमेश्वरे आसक्ताः स्युः, ते भगवतः अव्यक्तस्वरूपम् अर्थात् निर्गुणनिराकारस्वरूपम् उपासते, परन्तु तेषां साधने कष्टमधिकं भवति, यतोहि देहाभिमानिनां कृते अव्यक्तस्य उपलब्धिः अतीव कठिनायते। परन्तु ये भक्ताः समस्तकर्माणि मध्येव संन्यस्य, मत्परायणाः सन्तः, अनन्यभावेन मां ध्यायन्तः उपासते, तान् मय्येव आसक्तान् भक्तान् झटिति एवाहम् अस्मात् मृत्युरूपसंसारसागरात् उद्धरामि इति। (१२/१-७) (अनुवर्तिष्यते)

अरुणाचलमाहात्म्यम् (उत्तरार्धः)-११ पापक्षालनार्थं पार्वत्याः तपस्या

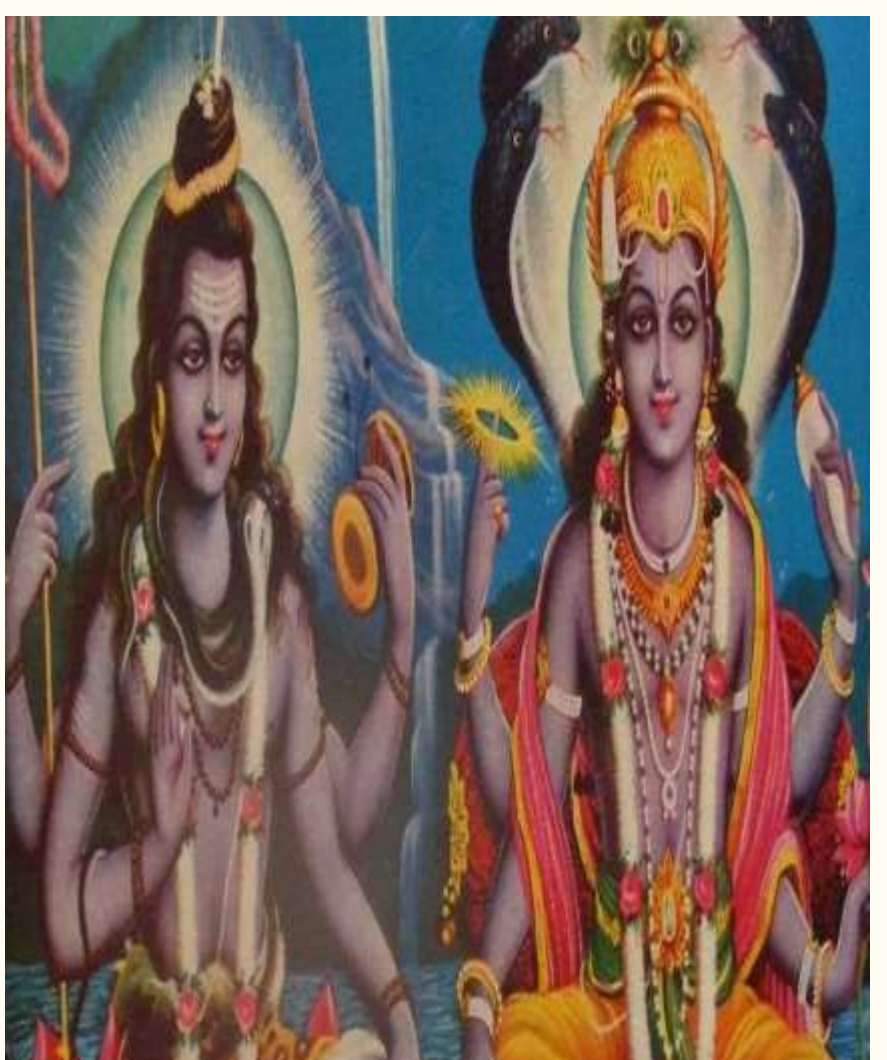
दुर्गया कृतस्य महिषवधस्य वर्णनं नन्दिकेश्वरात् श्रुत्वा मार्कण्डेयः आश्चर्यादरम् अनुभूतवान्। तेन उक्तम्- एवं भद्रकाल्या महिषस्य वधे कृते तपसि स्थितया पार्वत्या किं कृतम्? नन्दिकेश्वरः अकथयत्- महिषवधानन्तरं एकेन हस्तेन महिषस्य मस्तकं धारयन्ती दुर्गा अन्येन खड्गधारिणा पाणिना गौरीं ननाम। महिषवधान्तरं हर्षेण नृत्यन्तीं ताम् आलोक्य पार्वती ताम् उक्तवती- हे विन्ध्यवासिनि, भवत्या महिषवधस्य अत्यन्तं दुष्करं कर्म निर्व्यूढम्। तव प्रभावेन मम तपः इदानीं प्रत्युहरहितम् जातम् अस्ति। इदानीम् एतत् महिषस्य मस्तकं भवती हस्तात् त्यक्तुम् अर्हति। एवं गौर्या उक्ते दुर्गा जुगुप्सया तन्मस्तकं हस्तात् त्यक्तुं हस्तं बहुधा व्यधुनोत्। तथापि तन्मस्तकं दुर्गायाः हस्ते दृढं लग्नम् एव अतिष्ठत्। तदा गौतमः उक्तवान् - हे देवि यद्यपि महिषः महाक्रूरः असुरः आसीत् तथापि सः महान् शिवभक्तः अपि। तस्य हननात् जातेन पातकेन तस्य मस्तकं भवत्याः हस्ते आश्लिष्टं तिष्ठति। अतः भवती यदि अत्र एकस्य पापनाशकस्य तीर्थस्य निर्माणं कुर्यात् तर्हि तस्य जले मज्जित्वा एतस्य पापस्य परिहारं भवती साधयितुं शक्नुयात्। गौतमस्य वचनानुसारं देवी स्वस्य खड्गेन तस्मिन्स्थले तिष्ठन्तमेकं पाषाणम् आपातालं पाटितवती। तस्मात् पाषाणात् एकः निर्मलजलः निर्झरः प्रावहत्। यदा सा तस्य गभीरे जले निमज्ज्य 'नमः शोणाद्रिनाथाय' इत्येनं पापनाशकं मन्त्रम् उच्चारितवती तदा महिषस्य कण्ठे बद्धं शिवलिङ्गं गलित्वा तस्य निर्झरस्य तटे पापनाशनलिङ्गम् इति नाम्ना प्रतिष्ठितं जातम्। देवी यदा निर्झरजलात् उद्गता तदा महिषस्य मस्तकमपि तस्याः हस्तात् दूरीभूय भूमौ अपतत्। एतद्दृष्ट्वा सा पार्वत्या गौतमेन च अभिनन्दिता। इदानीं गौरी गौतमं स्वस्य पापक्षालनार्थम् उपायं पृष्ठवती। तदा गौतमेनोक्तम्-हे देवि भवती एव जगतः सर्गस्थित्यन्तानां विधात्री। भवत्याः एव स्मरणात् जगति जीवानां सर्वाणि पापानि नश्यन्ति। अतः भवत्याः कृते प्रायश्चित्तस्य का आवश्यकता? तथापि महद्भिः स्वकृता मर्यादा न उल्लङ्घ्यते अतः भवती पापक्षालनोपायं पृच्छन्ती अस्ति।

अयम् अरुणाद्रिः साक्षात् तिरोहितः ज्ञानानलाद्रिः अस्ति। कार्तिकपूर्णिमायामेषः स्वस्य ज्योतिषा नितरां प्रज्वलितः भवति। अतः तस्मिन्दिने भवती एतस्य पूजां विदधातु। तस्य ज्योतेः दर्शनात् भवत्याः सर्वम् अभीष्टं सिध्येत्। तस्य कथनानुसारं पार्वती दारुणं पञ्चाग्रितपः आचरितुम् आरब्धवती। चतुर्णामग्रिणां मध्ये स्थित्वा सा सूर्ये अचलदृष्टिं निवेश्य अतिष्ठत्। तस्याः दारुणेन तपसा आकृष्टा इव कार्तिकपूर्णिमासी तिथिः सत्वरं सम्प्राप्ता। तस्मिन्दिने अरुणाद्रेः शिखरे देवी एकाम् अपूर्वा ज्योतिम् ददर्श। तस्याः दर्शनार्थं ब्रह्मविष्णुदेवेन्द्रप्रमुखाः देवाः अपि तत्र सम्प्राप्ताः आसन्। वर्तिरहितं इन्धनस्नेहरहितं तं महाप्रदीपं दृष्ट्वा पार्वती बहुधा विस्मयं प्राप। पदे पदे अरुणाद्रिं प्रणमन्ती सा प्रदक्षिणेन स्तुत्या च शैलेशं तुष्टाव। सा उक्तवती, " हे कैलासाचलवासिने मेरुचापधृक् , हिमवतः जामातः, शोणाद्रिरूपधर, वरुणादिदेवार्चित, तरुणादित्यवत् तेजस्विन् , करुणामूर्ते अरुणनाथ, अहं भवन्तं वारं वारं नमामि। भवान् स्वस्य मस्तके जहुसुतां चन्द्रलेखां च। धारयति। भवता स्वस्य सौन्दर्येण एकदा मुनीनां पत्नीजनानां हृदयानि आकृष्टान्याआस्। सन्ध्यासमये भवान् आनन्दताण्डवं करोति। देवगन्धर्वसिद्धविद्याधराः भवन्तं सततं पूजयन्ति। हे हेरम्बतात, षण्मुखवत्सल, हैमवती अहं भवन्तं प्रार्थये। एवं प्रार्थयन्तीं पार्वतीं दृष्ट्वा दयाघनः महेश्वरः स्वस्य ज्योतिः संहृत्य स्वस्य उत्कटसुन्दरेण रूपेण तस्याः पुरतः प्रादुर्बभूव। मानातिरेकात् सर्वमैश्वरं विहाय तपसि प्रवृत्तां तां सः सान्त्वयामास। तदा सरस्वत्या सह ब्रह्मा रमया सह विष्णुः शच्या सह देवेन्द्रः , सर्वे दिक्पालकाः, गन्धर्वाणाम् अप्सरसां च सङ्घाः, त्रयस्त्रिंशत्कोटिसङ्ख्याकाः देवाः, मुनिगणाः, अष्टवसवः , एकादशरुद्राः, द्वादशादित्याः , भैरवाः, पिशाचाः, प्रेताः, यक्षाः, राक्षसाः, नागाः अन्ये च सहस्रशः शिवकिङ्कराः महेश्वरं द्रष्टुं समागताः। योगिनिभिः दानवैश्च कल्पान्तभीषणं युद्धरणम् इव तत्र निर्मितम्। तद्दृष्ट्वा सर्वे भयाकुलाः अभवन्। देवं सन्निधौ दृष्ट्वा पार्वती आनन्दिता भूत्वा स्वस्य विरहव्यथां त्यक्तवती। वृषभादवतीर्य शिवः लज्जया वेपमानां स्वाङ्गुष्ठनिवेशितदृशां तां करेण धृत्वा प्रणयेनैवम् अब्रवीत्- हे देवि, सर्वे आराधनीया भवती किमर्थं मां व्याकुलीकरोति?

----- श्री.अभिजित् तोडकर
abhitdkr9@gmail.com

(४१५) स्मार्तः , शैव वा वैष्णवः?

कथं ज्ञास्यामः वयं स्मार्तः वा शैव वा वैष्णवः ? उत्तरम् -ये कस्मिन् अपि वर्णाश्रमे निवसन्ति स्मृतीनां आधारेण जीवनं यापयन्ति (एतत् शास्त्रेषु विहितम्) अतः प्रत्येकः व्यक्तिः स्मृतीनां अनुसरणं कृत्वा स्मार्तः जायते। शिवसम्प्रदाये दीक्षितः शैव उच्यते। यदि च भगवतः विष्णुसम्प्रदाये दीक्षितः भवति तर्हि वैष्णवः इति उच्यते। परन्तु तौ (शैवी वैष्णवौ) स्मार्ताः जायन्ते। अत एव सः कस्मात् अपि दीक्षां न गृह्णाति चेदपि सः स्मार्तः अस्ति। दीक्षाग्रहणं न आवश्यकम्, बहवः जनाः मिथ्याप्रचारं प्रसारयन्ति यत् यदि दीक्षा न गृह्णाति तर्हि तस्य लाभः न भविष्यति।

ब्राह्मणानां क्षत्रियाणां वैश्यानाम् अपि यज्ञोपवीतं भवति ततः समुद्भूतः मार्गः उद्घाटितः। वेदानां अधिकारः अस्ति। सर्वेषां देवानाम् उपासनायाः अधिकारः प्राप्तः इति शास्त्रतत्त्वम्। कृपया ज्ञातव्यः- वयं दीक्षाग्रहणस्य विरोधिनः न स्मः, न च शैवानां वा वैष्णवानां वा विरुद्धाः।

sudha_sathaye@yahoo.com

निर्जला एकादशी दिने विष्णोः पूजनम्

हिन्दुधर्मस्य मूलग्रन्थेषु लोकप्रियपुराणानां अनुसारं विष्णुः ईश्वरस्य मुख्यत्रयरूपेषु अन्यतमः अस्ति। पुराणेषु त्रिमूर्तिविष्णुः संसारस्य वा जगतः रक्षकः इति उच्यते। त्रिमूर्तेः अन्ये द्वे रूपे ब्रह्मा शिवौ स्मृतौ। यत्र ब्रह्मा जी जगतः सृष्टिकर्ता मतः, तत्र शिव जी नाशक इति मतः। मूलतः विष्णुः शिवः च ब्रह्मा च अपि समानौ स्तः, एषः प्रत्ययः अपि बहुधा स्वीकृतः अस्ति। न्यायस्य रक्षणाय, अन्यायस्य विनाशाय, जीवस्य (मनुष्यस्य) परिस्थित्यानुसारं सम्यक् मार्गं ग्रहीतुं मार्गदर्शनाय च विविधरूपेण अवतारं कृत्वा विष्णुः स्वीकृतः अस्ति। कल्कि अवतार इति १० (अन्तिम) अवतारः। पौराणिककथानां अनुसारं विष्णोः पत्नी लक्ष्मी अस्ति। आख्यायिकानुसारं तुलसी अपि भगवतः विष्णोः लक्ष्मी इव प्रियः अस्ति अतः सा 'विष्णुप्रिया' इति ज्ञायते।

क्षीरसागरं विष्णोः निवासस्थानम् अस्ति। तस्य शयनं शेषनागस्य उपरि अस्ति। तस्य नाभितः कमलं जायते यस्मिन् ब्रह्मा स्थितः। अधो वामहस्ते पद्मं, अधोदक्षिणे गदां (कौमोदकी), ऊर्ध्ववामहस्ते शङ्खं (पञ्चजन्यं) ऊर्ध्वदक्षिणे च चक्रं (सुदर्शनं) धारयति।